

KALAMITA JAKO VÝCHODISKO PŘESTAVBY LESNÍCH POROSTŮ

Jan Kozel

Vysoký podíl nahodilých těžeb je dlouhodobým problémem českého lesního hospodářství, jehož příčiny jsou všeobecně známé stejně jako způsoby jeho nápravy. Stav lesů v ČR, zejména pak druhová skladba a nadnormální rozloha porostů starších 60 let, mj. důsledek hmyzích kalamit ve 20. a 30. letech minulého století, spolu s klimatickými změnami pak naznačují, že přestavby porostů za současné smrkové kalamity budou stále aktuálnější. Naléhavost této problematiky inspirovala pobočku České lesnické společnosti Pro Silva Bohemica a pracovníky Lesní správy Město Albrechtice, LČR, s. p., k uspořádání exkurze „Přechod k nepasečnému hospodaření v průběhu smrkové kalamity“. Setkání se uskutečnilo 14. října 2008 na území LS Město Albrechtice.

LS Město Albrechtice, spravující stejnojmenný LHC, je podřízená Krajskému ředitelství LČR, s. p., ve Frýdku-Místku a již od roku 1993 se potýká s chronickou kalamitou v nepůvodních smrkových porostech. Napadení smrku ztepilého na živných stanovištích 3. a 4. LVS václavkou se stupňovalo po evidentní změně klimatických podmínek počátkem 90. let 20. století a vyústilo v přemnožení podkorního hmyzu, především lýkožrouta smrkového a v ČR do té doby nepříteli zastoupeného lýkožrouta severského. Svou roli sehrály i nebývale intenzivní srážky v létě 1997, které na řadě lokalit přispěly k podmáčení a rozpadu porostů větrem. Dlouhodobý podíl nahodilých těžeb na LHC Město Albrechtice v posledních patnácti letech tak dosahuje 70 % celkové výše těžby dřeva. Avšak ještě předtím, než propukla kalamita, začali místní lesníci uplatňovat principy ekologicky opodstatněného pěstování lesa s odklonem od holosečných způsobů obnovy. I přes dlouhotrvající nepříznivý stav od této vize neustoupili a i v průběhu kalamity pokračují v přestavbách stanovištně nevhodných lesních porostů.

Revír Cvilín

Pro ukázkou výsledků jejich snažení byl vybrán revír Cvilín, který charakterizují následující stanovištní podmínky: převaha 3. bukodubového (61 %) a 4. bukového (39 %) LVS, výrazná dominance živné ekologické řady (94 %) s nejčastějšími edafickými kategoriemi B, H, S a z toho vyplývající nejvýznamnější soubory lesních typů 3B, 4B, 3H a 3S, geologickým podkladem jsou droby. Revír leží ve srážkovém stínu Hrubého Jeseníku – průměrný roční srážkový úhrn je 500–650 mm

Přirozená obnova douglasky po proředění porostu nahodilou těžbou smrku a přípravě půdy (zastávka č. 1).

s intervalem průměrných ročních teplot 7,5–8,5 °C. Dominantní dřevinou současné druhové skladby revíru je smrk ztepilý (39,5 %), který doplňuje borovice lesní (27,3 %) a duby (11,6 %). Významnou skutečností je zařazení části revíru do kategorie lesů zvláštního určení, které podporuje zachování místního hodnotného ekotypu cvilínského (heraltické) borovice lesní.

Přestavby porostů po nahodilých těžbách

Součástí exkurze bylo sedm zastávek v lesních porostech reprezentujících různé cesty přestavby lesa. První zastávka byla v porostních skupinách ve věku cca 100 let s dominancí smrku a borovice v horní etáži,

kteřé doplňovaly modřín s jedlí a douglaskou. Postupné vylučování smrku nahodilou těžbou snížilo zakmenění, čehož lesníci využili k přípravě půdy pro iniciaci přirozené obnovy (především JD) a podsadbám stanovištně vhodných chybějících dřevin (zejména BK). Agresivní buřeň (lesní typ 3H1) zde eliminovali mechanickou i chemickou přípravou půdy, která je na těchto stanovištích nezbytná. Relativně pestrá druhová skladba mateřského porostu poskytuje dobré podmínky pro přirozenou obnovu BO, JD a DG. Cílem je dlouhodobým využitím clony mateřského porostu diferencovat prostorovou strukturu porostu za současné autoredukce nárostů a podpora druhové pestrosti. Zajímavostí je výborná přirozená obnova douglasky.

Využití přípravných dřevin v přestavbě

Druhé zastavení bylo v porostu podobného charakteru co do věku (88 let) i druhové skladby (SM 30, MD 25, BO 20, JD 20, LP 5 %), avšak téměř rozvráceného nahodilými těžbami. Masivní rozvoj buřeně (lesní typ 4B2) a nedostatek stromů horní porostní vrstvy vedl lesní hospodáře opět k nezbytné kombinované přípravě půdy, ale také k využití přípravných dřevin (BR). Zlepšení mikroklimatu pod ochranou pionýrských dřevin podnítl přirozenou obnovu, její lepší odrůstání (zde hlavně nadějně se zmlazující JD) a podpoří věkovou, druhovou i prostorovou diferenciaci následného porostu. Podobnou cestu volili albrechtičtí i po celkovém rozpadu 74leté smrkové monokultury (SM 95, DB 5 %), jak demonstrovalo třetí zastavení, kde kromě přípravy půdy (lesní typ 3H1) bylo nutné rozdrtit vysokou vrstvu klestu. V první fázi se očekává přirozená obnova borovice za současné podpory přípravných dřevin – břízy a krušiny, které v budoucnu zajistí potřebnou druhovou a prostorovou rozmanitost.

Péče o porostní zásobu u listnatých dřevin

Péči o porosty středního věku ilustrovala čtvrtá zastávka ve dvouetážové porostní skupině (horní etáž 48 let – DB 55, OL 23, BO 10, JS 10, TP 5 %; spodní etáž 8 let, LP 60, JS 30, BK 10 %). Problémy s kalamitou zůstaly zapomenuty na okraji smíšeného porostu s převahou listnáčů (lesní typ 3S1), který byl ještě v minulém desetiletí stejnověký a jehož hustota spolu s absencí podružného porostu nedávala

Téměř úplné odlesnění po kalamitní těžbě – na ploše je patrný nálet borovice.

naději na tvorbu kvalitních kmenů především dubu. Lesníci vybrali a označili potenciální cílové stromy (100–150 stromů na ha), okolo kterých podsázeli lípy a buky s myšlenkou vytvořit podružný porost a zkvalitnit formování kmene nadějných dubů. Další postup počítá s permanentním sledováním vývoje cenotického postavení cílových stromů a případným přehodnocováním jejich role, proto je vhodné vyhledávat i tzv. náhradníky. Důležité bude včasné uvolnění korun, jejichž dostatečná velikost a pravidelnost zajistí i s přibývajícím věkem odpovídající kvalitativní a ekonomickou úroveň produkce dřeva cílových dubů.

Podsadba dubového porostu lípou a bukem s vyznačením cílových stromů (zastávka č. 4).

Přirozená obnova cvilínské borovice

Velice zajímavá byla v pořadí pátá ukázka přirozené obnovy cvilínského ekotypu borovice lesní v 96leté porostní skupině (BO 69, SM 23, MD 8 %). V posledních patnácti letech běžné hynutí smrku urychlilo záměr lesního hospodáře obnovit porost při zachování dominantního zastoupení cenného ekotypu borovice. Vedle nezbytné kombinace chemické a mechanické přípravy půdy (lesní typ 3S1) bylo nutné ještě upravit světlostní poměry dalším snížením zakmenění, a to postupným úmyslným odtěžováním vybraných borovic

Nedostatečné úmyslné odclonění napomáhá nechtěně obnově smrku (zastávka č. 7).

Zdařilá přirozená obnova cvilínské (heraldické) borovice ve fázi nárostu (zastávka č. 5).

a modřínů tak, aby se dostavila obnova borovice v dostatečné hustotě. Pokud není úprava porostního mikroklimatu dostatečná, nastupuje nežádoucí obnova smrku, nebo se spolu s ním prosazují modřín a borovice v nedostatečné míře. Úspěšný obnovní postup v tomto porostu – kvalitní nárost borovice v optimální hustotě – působil obzvlášť příznivě na účastníky exkurze, kteří sem před časem zavítali právě v době, kdy příprava porostu k obnově probíhala (konference „Podrostní způsob hospodaření na živných stanovištích s využitím přípravy půdy“ viz LP 9/2001 s. 422–423).

Bez nahodilých těžeb to jde lépe

Předposlední šestá zastávka představila porostní typ, který se blíží k ideálnímu využití místních lesních stanovišť (lesní typ 3H5). Druhově rozmanitá skladba (BO 64, SM 23, MD 3, JD 3, DB1, LP 1, OL 1 %) 148 let starého porostu s náznaky prostorové, horizontální i vertikální a věkové rozrůzněnosti dávala naději na budoucí úspěšné využití přirozené obnovy všech zúčastněných dřevin a další zpestřování porostní výstavby. Vedle přirozené obnovy cvilínské borovice z výběrových stromů se objevují nálety jedle. Na rozdíl od větši-

Úmyslně rozpracovaný porost s patrnou druhovou, věkovou a prostorovou rozrůzněností (zastávka č. 6).

ny porostů zde nedošlo k tak výraznému porušení zápoje nahodilou těžbou a současný stav lesa iniciovaly převážně clonné seče z počátku 90. let. V budoucnu se počítá se zachováním horní stromové vrstvy (zejména BO a JD) a vtroušených dřevin (hlavně DB a BK), k tvorbě bohatší struktury podsadbou BK a pomístnou přípravou půdy na dřevinami neobsazených částech porostu.

Přirozená obnova a porostní mikroklima

Závěrečné zastavení organizátoři naplánovali ve dvouetážové porostní skupině s výraznou převahou smrku (115/11 let, SM 63/60, BO 31/25, MD 4/5, DG 0/10, DB 2/0 %). Impulsem ke vzniku spodní porostní vrstvy byla v roce 1994 clonná seč s následnou kombinovanou přípravou půdy. Po 14 letech bylo možné posoudit vliv různého stupně prosvětlení mateřského porostu na druhovou skladbu porostu následného, když v místech s nedostatečným uvolněním zápoje dominoval smrk. V těch částech, kde byla síla clonné seče adekvátní přirozené obnově slunných dřevin, pak převažovala borovice s modřínem. Další péstební péče bude zaměřena na diferenciaci porostní struktury, podporu vtroušených a podsadbu chybějících dřevin, zejména BK, LP a HB, a autoredukci nárostů. Počítá se s úmyslnou těžbou ve výši běžného přírůstu v 5–6letých periodách především s cílem podpořit borovici v partiích, kde ji smrk předrůstá.

Závěr

Lesníci LS Město Albrechtice představili dlouhodobě uplatňovaný záměr přechodu k nepasečným formám hospodaření a přestavby labilních stejnověkových porostů s převahou stanovištně nevhodných dřevin, které v praktické lesnické práci doprovází řada úskalí. Zde především akutní odumírání v nepřiměřené míře zastoupeného smrku ztepilého a agresivní nástup buřene v místech porušeného zápoje nahodilou těžbou. Bohatá stanoviště revíru Cvilín však opravňují k pěstování lesa pestré druhové skladby a jsou příznivé pro tvorbu porostů s bohatší strukturou. Nezbyvá než poděkovat lesnímu správci Vítězslavu Závodnému, jeho zástupci Milanu Košuličovi ml. a revírníkovi Radomíru Šmídovi za odvahu a vytrvalost na cestě inspirované myšlenkami Pro Silva.

Autor:

Ing. Jan Kozel, Ph.D.

Správa NP a CHKO Šumava

E-mail: jan.kozel@npsumava.cz

Foto: autor